

умова отримання гідного місця в суспільстві. Вона, на жаль, має більше формальний характер, аніж змістовний. Так, вища школа як джерело і основа середнього класу зовсім не припускає оволодіння ґрунтовними знаннями, важливо мати диплом як знак середнього класу. Визнання цього факту пояснює і виправдовує масовість, а відтак і нездоланну формальність вищої освіти. Водночас значущість отримання знання спонукає підвищувати якість навчання. Ці дві функції конкурують й слугують розвитку освіти. Тому важливе їх розширення, реальна дієвість.

Завдяки чому можна домогтися успіху і досягнути бажаних умов існування – статусу чи знань? Для справжнього інформаційного суспільства – це, безсумнівно, будуть знання, для комбінованого, перехідного, у якому знання ще не зайняли каналів переважання у системі влади, важливішим є статус сам по собі. Він як форма без змісту має значення за недостатнього розвитку інформаційної та культурної складових нашого соціуму.

Якщо зміни у поведінці учасників освітнього процесу небажані, то це зумовлено неадекватними намірами, що не відповідають суті системи. Наміри і здійснення їх не збігаються, оскільки вони не однорідні, а викликані різними вартісними компонентами у ціннісній диспозиційності особистості. Поєднання різних намірів (частково свідоме, частково – ні) викликає дію, яка не повною мірою відповідає бажаному напрямку зміни. Звідси формула “вчитися, не навчаючись”, або мінімізація навчання, перетворення його на вимушену дію, дотримання правил гри, ставлення до навчання як ритуалу, що нав’язується структурою дії.

Отримати статус і при цьому не навчатися – це максимізація прихованого наміру, що, однак, обмежений мірою, здоровим глуздом: знання отримати за мінімум вимог, які пред’являються. Найпопулярніша спеціальність менеджера виходить із помилкового уявлення, що саме ця професія як раз і дає змогу займати керівні посади без потреби обтяжувати себе спеціалізованими знаннями.

Ритуалізація навчання відбувається тоді, коли важливим є не процес отримання знання, а процес дотримання вимоги ролі. Тоді діє тенденція – мінімізувати процедуру навчання-ритуалу. Коли немає зустрічного інтересу і явно відчувається ритуалізація освітньої взаємодії, тоді навчання редукується до формальних процедур. Загалом вимоги до організації, змісту і контролю перебігу навчання задаються конкретним викладачем, а тому спричинені ступенем його відповідальності і сумлінності у виконанні своєї професійної ролі, а не внутрішнім сенсом дії.

Отож, мінімізація зусиль розповсюджується і на викладача. Його завдання – забезпечити мінімум ритуальності, якомога скоротивши вимоги і ступінь контролю. Виходить гра з неоголошеними, але мовчазними передбачуваними правилами й очікуваннями. Відкрита заява стосовно ритуалізації викладання і навчання сприймається як цинічний виклик формалізованій освітній системі. Правила ввічливості припускають мовчазну згоду без порушення етикету (але не етики) у взаємовідносинах “студент – викладач”. Відбувається згортання етики навчання до етикету, до зовнішніх процедур, а не до дій, які регульовані відчуттям обов’язку.

Висновки. Ідеалізація ролі освіти і положення справ у даному процесі є великою спокусою. Освіта може бути обґрунтована такою, якою й має бути відповідно до нормативних зразків, а не такою, яка є насправді. Потрібна певною мірою рішучість у тому, щоб розкрити реальність і не піддатися спокусі ідеалізації. Дослідження системи освіти, що спирається на методологію Т. Парсонса, дозволяє глибше, а головне – методологічно точніше, вивчити реальні соціальні процеси.

1. Парсонс Т. Поняття суспільства: компоненти та їх взаємовідношення // THESIS. – 1993. – Т. 1. – Вип. 2. – С. 94–122.

АННОТАЦІЯ

Зоська Яна.

Образование как структура и процесс в формате теории социального действия.

В статье с позиций отдельных методологических положений Т. Парсонса рассматриваются аспекты современного высшего образования в Украине. В частности анализируются взгляды и подходы преподавателей и студентов на образовательную деятельность, на желание и нежелание последних учиться, на стратегии обучения как овладения знаниями, игру-ритуал и приобретение статуса, а также характеризуются явления формализации, ритуализации и идеализации роли образования в системе общественного производства.

RESUME

Zos'ka Yana.

Education as Structure and Process in the Format of Social Action.

In the article from the positions of some methodological statements of T. Parsons the aspects of modern higher education in Ukraine are examined. Particularly the views and approaches of the lecturers and students at the educational activity, the yearning and absence of yearning of the last, the strategies of training as the овладения of knowledge, the play-ritual and acquiring of the status are analyzed, the phenomena of formalization ritualization and individualization of the place of education in the system of social production are characterized as well.

Надійшла до редакції 1.06.2009.